

Jan Mysliveček, Filip Pertold: Jak se v ekonomii liší vědec od demagoga

Kniha Václava Klause o globálním oteplování Modrá, nikoliv zelená planeta způsobila očekávanou kontroverzi. Redaktor Hospodářských novin Petr Fischer (Prezident v zrcadle environmentalismu, HN 16. května) o ní píše: "Zároveň se ale praví, že nekončící technický pokrok a lidská přizpůsobivost překonají v budoucnu všechny problémy. Ale jak se to dá předpovídat, jsou-li předpovědi vždy nejisté? Má budoucí společnost stát na víře, že vše vyřešíme?"

To je pochopitelný námět k zamyšlení. Pokud je lidstvo v něčem opravdu špatné, tak je to právě v odhadech, jaký bude technologický pokrok - kdo nevěří, ať si přečte předpovědi z roku 1900 na rok 2000.

Vím, co nevím

Ekonom-vědec ví, že není v předpovídání technologické budoucnosti lepší než pan Vomáčka z Horní Dolní, a tak nemůže tvrdit, že lidstvo nějaký problém (třeba globálně oteplovací) vyřeší.

Ekonom-vědec vychází z předpokladů a na jejich základě nabízí odpovědi. Například říká: "Pokud věříte, že lidstvo vše díky technologii vyřeší včas a bez nákladů, pak nemusíte dělat nic." Anebo také: "Pokud věříte, že lidstvo problém vyřeší nedokáže a že tento problém přinese v budoucnu značné náklady, může být výhodné začít s problémem něco dělat teď." Ekonom-vědec tak pouze vyhodnocuje různé, jinými odborníky či laiky předkládané scénáře z hlediska jejich přínosů a nákladů.

Ekonom-nevědec (chcete-li: ekonom-demagog) mluví třeba takto: "Podle Petra Fischera je nejisté, že technologický pokrok v budoucnu dokáže překonávat problémy lidstva. Dosud však lidská vynalézavost problémy vždy překonávala. Musela by se změnit podstata člověka, aby tomu tak přestalo být." (Dušan Tříška, Mojmir Hampl, Petr Mach: Ano, věříme v člověka a technologický pokrok, HN 28. května)

Věříme ve svobodu a trh?

Kromě toho, že citovaný názor je evidentně mimořádně naivní, nemá ani v principu nic společného s ekonomikou. Je to soukromý názor či odhad skupiny lidí, bez jakékoli seriózní analýzy problému. Jejich odhad je založen pouze na víře, že co se dělo v minulosti, musí být i v budoucnosti.

Autoři Tříška, Hampl a Mach pokračují: "Liberální ekonomové konzistentně hájí lidskou svobodu, vlastnická práva a tržní cenový mechanismus proti zbytečným regulacím. Zdůrazňují, že vždy platí "něco za něco". Ekonom se přirozeně zeptá: Kdo vlastní právo na (čistý) vzduch? Je to továrna, která do vzduchu vypouští zplodiny, nebo lidé, kteří v jejím okolí žijí? Kdo vlastní právo na neoteplující se klima? Jaká práva má vlastník ostrova, který bude zaplaven zvýšenou hladinou moře kvůli globálnímu oteplování (pokud nastane)? Autoři, přestože se považují za ekonomy, se neptají.

Ekonom by dokonce neměl ani slepě hájit lidskou svobodu či tržní cenový mechanismus. Tyto instituce mohou dopomoci společnosti dosáhnout vysokého hospodářského růstu a technologického pokroku. Ekonom neposuzuje, zda je hospodářský růst dobrý či špatný, ale pouze nabízí odpovědi, jak docílit efektivity. Třeba: "Jak mám alokovat zdroje, abych dosáhl maximálního hospodářského růstu?"

Věda v. fráze

Zpátky k oteplování. Pokud skutečně znečišťování způsobuje náklady někomu jinému než majiteli továrny, je třeba tuto negativní externalitu omezit a zlepšit tím efektivní alokaci zdrojů.

Jelikož je vyjednávání mezi znečišťovatelem a postiženým obvykle nemožné nebo extrémně nákladné, jednou z nejčastěji zmiňovaných doporučení je úplně obyčejná daň z "dělání nepořádku" (ať už je nepořádek ve formě CO₂ či jiné). Tato daň z nepořádku přitom ani nemusí být daní "navíc", ale "místo" některých daní současných.

Tím se nejen zbavíme škodlivých daní z užitečných věcí (práce), ale také omezíme věci škodlivé (znečištěné ovzduší, odpady, jedy). Ekonom jásá: neefektivní daň je nahrazena daní prospěšnou, která eliminuje negativní dopady odpadů. A co dělá ekonom-demagog? Věří "v člověka a technologický pokrok".

Je škoda, že namísto debaty o tom, co jsou skutečné hrozby budoucnosti a co víme nebo nevíme, debatujeme o tom, že boj s oteplováním globálního klimatu ohrožuje naši svobodu (autory blíže neupřesněnými "rozsáhlými regulacemi"). Kvůli tomu se celá debata automaticky posouvá od podstaty věci k ideologickým frázím o svobodě jedince.

Autoři jsou doktorandy na CERGE-EI v Praze